

Busa Krisztina – K. Lengyel Zsolt

A Münchener Magyar Intézet és a Katolikus Magyar Értelmiségi Mozgalom – Pax Romana Münchener Csoportjának tevékenységének története 2004–2012

Az 1962-ben alakult Münchener Magyar Intézet (MMI) az évezredfordulón bővíteni kezdte tevékenységi körét. Új feladatok mellett visszatért egyik eredeti feladatához: a rendezvényszervezéshez. Nyilvános programjait azóta németül és magyarul bonyolítja le. Legelső korszakába visszautaló elem a Katolikus Magyar Értelmiségi Mozgalom (KMÉM) – Pax Romana Münchener Csoportjával közösen szervezett estek magyarnyelvűsége. Ez nyilvánvalóan nem emigránspolitikai indítékokhoz kötődik – mint az intézetalapító Bogyay Tamás igazgatósága idején –, hanem azon nyelv művelésének és terjesztésének a szándékát tükrözi, amelynek ismerete a németországi diaszpóra életében a nemzeti azonosság megőrzésének, a Kárpát-medencével foglalkozó tudományosságban pedig a színvonalas szakmai munkának az egyik fontos feltétele. A magyar nyelvet a müncheni és a regensburgi egyetemen oktatják, Münchenben és környékén, valamint a délnémet térségben sok ezren – különböző fokon – beszélnek, kulturális igényeik kielégítésére használják, és egyre növekvő számú középiskolai korú gyerek tanulja több hétvégi iskolában. Tehát bajorországi helyzete kitartóan élénk figyelmet érdemel mind tudományos, mind közművelődési szempontból – akár a korszerű nyugati magyar szórványpolitika keretében is.

Az MMI és a KMÉM Pax Romana Münchener Csoportja között már a nyolcvanas évek első felében kialakult a baráti kollegiális kapcsolat. Akkoriban *Kalmiczky György* tanár (1932–1998), a *Szabad Európa Rádió hírszerkesztője, a KMÉM Pax Romana főtájkára vezette a Münchener Csoportot*; újszerű elképzelésekre nyitottan, rendhagyó ötleteket is felkarolva. A mai együttműködés, amelynek közvetlenebb, itt nem részletezhető előzményei a kilencvenes évek második felébe nyúlnak vissza, 2000 után kezdett állandósulni és több igen sikeres estet eredményezett, például 2001 májusában Szabó Magda, 2001 júliusában Harmatta János klasszika-filológus professzor, 2002 májusában és júniusában Mészölyné Polcz Alaine, illetve Jókai Anna főszereplésével.

2004 őszétől, a Borbándi Gyula 85. születésnapja alkalmából rendezett, ünnepi előadással egybekötött kerekasztal-beszélgetés (Görömbei András, K. Lengyel Zsolt, 2004. október) óta közös fejléc alatt hívtuk meg müncheni és környékbeli közönségünket a Münchener Magyar Katolikus Misszió Döpfner Házának nagytermében, előbb Cserháti Ferenc atya, majd Merka János atya és a Misszió munkatársainak vendégszeretét élvezve. Műsorainkat éves távlatban terveztük a 2004/2005 fordulóján bővített programbizottságban, amelynek tagjai a KMÉM részéről Boór János, Boór Márta, Czupy Éva, Jánosi Margit, Péntek László (†) és Pfitzner Rudolf, az MMI részéről Busa Krisztina (2007-től), Holczhauser Vilmos, Kelemen Tamás (2007-ig) és K. Lengyel Zsolt, a Misszió részéről pedig Merka János. Harald Connerth, aki 2007 és 2011 között az MMI-ben a gyakornoki és könyvtárosi teendőket látta el, ma is külső munkatársa a programbizottságnak.

A KMÉM 2009-ben beszűntette szervezeti működését, és feloszlatta Münchenben bejegyzett egyesületét. Az MMI ugyanazon évtől – müncheni egyesületi székhelyét megtartva – Regensburgban fejtette ki

tudományos kutatói, oktatói és kiadói tevékenységét. Közös rendezvénysorozatunk e mélyreható változások ellenére sem állt le.

Előadásainkat havonta vagy kéthavonta tartottuk. A Misszióban korszerű előadástechnika állt rendelkezésünkre. A 120-150 ülőhelyet biztosító terem melletti konyhában terült asztalka - borral, ásványvízzel és pereccel - körül a műsorok után olyannyira igényelt kötetlen beszélgetések zajlottak.

A meghívókat 2004 őszétől az MMI állította össze, szerkesztette, nyomtatta, hajtogatta, borítékolta és postázta. Elektronikus formában a korábbiak is elérhetők az intézeti honlapon: <http://www.ungarisches-institut.de/programme/rueckblicke.htm>. Papírváltozatuk az intézet regensburgi irattárban, valamint Budapesten az Országos Széchényi Könyvtár kisnyomtatványtárában tekinthetők meg (az MMI egyéb kisnyomtatványaival együtt). Merka János atya 2004 és 2010 között állta az esténként közel 250 meghívó hagyományos postázásának a költségeit. 2011-től erre nincs lehetőség. Azóta csak emailhez csatoltan küldjük ki jelenleg 455 feliratkozott érdeklődőnek az értesítéseket.

A programok kiadásainak fedezetét lényegében a közönség önkéntes adományaiból gazdálkodtuk ki. Az előadók utaztatásához, elszállásolásához és ellátásához esetenként az intézeti költségvetésből is hozzájárultunk. Előfordult, hogy a szállást magán úton oldottuk meg. Honoráriumot viszont kivételesen sem fizettünk előadóinknak, amit valamennyiüknek ezúton is köszönünk. Azt talán említenünk sem kellene, hogy a tervezéssel, szervezéssel és lebonyolítással járó munka jelentős részét a programbizottság intézeti tagjai is szabadidejükben végezték.

Műsorainkhoz programbizottságunkból választottunk házigazdát, akinek nemcsak az volt a dolga, hogy köszöntőül mindazt elmondja az előadóról és a témáról, ami nem fért a meghívóba. Az est berekesztése főleg akkor jelentett különleges moderátori kihívást, ha az előadás után annyi és olyan jellegű kérdés hangzott el, hogy a válaszokból valóságos pótelőadás kerekedett ki. Schöpflin György 2008. áprilisi és 2011. márciusi, valamint Róna-Tas András 2010. júliusi vendégszereplése emlékezetes példák erre. A nacionalizmus-kutató angliai magyar politológus, a Fidesz képviselője az Európai Parlamentben, „A magyarok helyzete a változó Európában” című első előadása után ezt írta vendégkönyvünkbe: „Tömény, tartalmas este, parázs vita: hasznos, a vitából születik az igazság. Másrészt azt is tudjuk, hogy a magyarok helyzete Európában nem a legkönnyebb.” A magyar altajisztika nyelvész-történész professzora „Hunok és magyarok” témakörben, vagyis merőben más szakmai kötelékből, sőt, vélhetően eltérő politikai beállítottságból azonos értelemben hagyta hátra kézjegyet: „Nagyon örültem az élénk érdeklődésnek és az előadást követő beszélgetésnek. Én bízom és hiszek a magyarság jövőjében. Ehhez a múltat is pontosan kell ismernünk!”

Érdekes, lehetőleg érdekfeszítő legyen a téma, és avatott értője beszéljen róla. E két szempont szerint válogattuk előadóinkat, többségüket Magyarországról és magyar vonatkozású tárgykörökben. Konceptcionális alapelvünkhöz híven arra törekedtünk, hogy rendezvénysorozatunk évről évre szemléleti, tartalmi és műfaji sokszínűségről tanúskodjon. Kínálatunk javát saját szakmai beállítottságunk folytán, egyúttal közönségünk tapasztalható érdeklődéséhez igazodva a humántudományok és a közéleti-politikai problémák köréből állítottuk össze.

A tág értelemben vett több szakágazat képviselte. A történet-, néprajz- és nyelvtudományi, valamint szociológiai kérdésfelvetések a különböző korszakokba utaló magyar súlypontot széles kapcsolat- és régiótörténeti távlatban jelenítették meg, amire kiválóan alkalmasnak bizonyult a

nemzetközi összefüggésekbe beágyazott csodaszarvas–monda (Vajda László, 2007. szeptember), a Habsburg-kor 18. századi Magyarországnak társadalom- és művelődéstörténete (Krász Lilla és Kurucz György, 2007. november), a magyar nemzet hun eredetmítosza (Róna-Tas András, 2010. július), Pécs város- és egyháztörténete (Fedeles Tamás, 2010. október) és a Kárpát-medencei magyar olvasáskultúra (Gereben Ferenc, 2011. október).

A *zene-, irodalom- és tudománytörténeti* alorozatban 19. és 20. századi életművek kerültek terítékre, ismételten évfordulós alkalomból, egy ízben személyes közelítésben. Eddig Lajtha Lászlót (Gyenge Enikő és Erdélyi Zsuzsanna, 2006. május), József Attilát (Valachi Anna, 2006. október), Hamvas Bélát (Thiel Katalin, 2009. október), Radnóti Miklóst (Dévény István és Greiner Éva, 2010. december), Liszt Ferencet (Watzatka Ágnes, 2011. május), Bibó Istvánt (ifj. István Bibó István, 2011. december) és Ottlik Gézát (Horváth Kornélia, 2012. május) helyeztük el képzeletbeli szellemi arcképcsarnokunkban.

A *politológiai témakörben* 20. századi konfliktustörténetek egyes szakaszai villantak fel: a második világháború alatt és után végrehajtott kitelepítések és etnikai tisztogatások (Stark Tamás, 2007. június), a magyarországi zsidók és nem-zsidók 1940-es évekbeli hétköznapi viszonya (Várdy Péter, 2005. április) és a Rákosi-korszak kényszermunkatáborai (Saád József, 2005. szeptember). E fejezetbe illeszthető annak a könyvnek a bemutatója is, amely a müncheni Szabad Európa Rádióba becsempészett ügynökök utáni nyomozás eddigi eredményeit tartalmazza (Kasza László, 2010. március).

A bölcsész jellegű műsorok külön csoportját alkották egyrészt a *hungarológia bajorországi esélyeit* latolgató estjeink. Előbb egy kétnyelvű ismeretterjesztő kollokviumon hat fiatal kutató bemutatta magyar vonatkozású néprajzi, nyelvészeti, régészeti, politológiai és történettudományi tárgykörökben javarészt Münchenben készülő vagy már elkészült magiszteri, doktori vagy habilitációs értekezését (2005. június). Majd a budapesti Balassi Intézet illetékes tagozatvezetője és munkatársnője a diaszpórában ajánlatos és lehetséges magyar nyelvoktatás elméleti és szervezési kérdéseit taglalták, amelyekből kiindulva a Misszióban működő Hétvégi Magyar Iskolában tanártovábbképző kurzust vezettek (Maróti Orsolya, 2009. május, illetve Takács Judit, 2010. május). Az utóbbi műsortípust folytatva 2012. júniusában tanulmányi napot tartottunk a Münchenben es környékén magyar nyelvet és kulturát tanítók számára, amelyen Kováts-Németh Mária a hatékony tanulást elősegítő módszerekről adott elő és bemutatta az *Őrszavak magyarságismereti és tanításmódszertani elektronikus folyóiratot* (2012. június). Másrészt a politikai kortörténet és emigrációtörténet mezsgyéjén mozgó, önéletrajzi ihletésű anyagot tárt elénk a nyugati magyar Pax Romana két ismert személyisége: Gábor Jenő Dzsingisz az 1999 és 2005 között teljesített holland diplomáciai szolgálata során szerzett magyar vonatkozású tapasztalatairól, Pfitzner Rudolf ötvenes évekbéli börtönélményeiről és 1956-os tevékenységéről számolt be (2006. november, illetve december).

A többrendbeli sokszínűség alapelvét igyekeztünk azáltal is megvalósítani, hogy megszólaltattuk a bölcsészettudomány határain kívül eső témák szakértőit is. Így egy orvostudományi alsúlypont alakult ki, egy-egy előadással a *mai magyar egészségügyről* (Csernay László, 2008. február), a 100 éves magyar pszichoanalízisről (Harmatta János, 2008. május) és a magyarországi pszichoonkológia, vagyis a daganatos betegek és a velük foglalkozók lelki rehabilitációjának a megszervezéséről és eredményeiről (Riskó Ágnes, 2009. július). Betekintettünk a magyar glóbuszon túlmutató olyan kérdéskörökbe is, mint amilyen a legújabb marskutató (Bejczy Antal, 2004. november és 2009. június), a hit és vallás Albert Einstein

tudományos megnyilvánulásaiban (Balogh Szilárd Vilmos, 2005. október), a hit lélektana (Pécsi László, 2006. március), a faji előítélet angliai jelenségének szociálpszichológiája (Erdős György, 2006. május), a keresztény erkölcs homoszexualitással kapcsolatos dilemmája (Somfai Béla, 2006. június), a gyarmatsorból való felemelkedés jelensége egy tanzániai nép polgárosodásában (Kecskési Mária, 2009. március), Szent Pál élete és missziója (Gyürki László, 2009. április) és a darwinizmus (Balogh Szilárd Vilmos, 2010. április).

Az estek látogatottsága természetesen változó volt. Közönségünk átlagosan 30-40-es létszámú. Az évek során azt észleltük, hogy a bajorországi magyar szórvány értelmiség általunk elérhető rétegét az előadók szakmai vagy közéleti hírneve mellett leginkább a téma magyar vonatkozású időszerűsége vonzza. Vigvári András (2006. május), Róna Péter (2008. november) és Deák Dániel (2012. február) magyar gazdaságpolitikai elemzése a megjelentek számát tekintve is éppúgy átlagon felüli érdeklődést váltottak ki, mint Schöpflin György említett magyar bel- és európapolitikai tárgyú beszámolóit, valamint Oplatka András könyvbemutatója az 1989-es magyarországi határnyitás közelgő 20. évfordulóján (2008. június), Hankiss Elemér társadalomtörténeti és szociálpolitikai korrajza (2008. szeptember), Dúl Géza vázlat a magyarországi cigányság pasztorációs szemszögből vizsgált helyzetéről (2008. december), Zeidler Miklós oknyomozó visszatekintése a 90 évvel ezelőtt aláírt trianoni békeszerződésre (2010. június), Beke László aktuális helyzetképe a magyar művészetről (2010. május) és Horkay Hörcher Ferenc eszmefuttatása a legutóbbi magyarországi parlamenti választások nyomán kialakult belpolitikai erőviszonyokról (2010. október). Hasonlóan szép számmal hallgatták meg Tamási Józsefet és Kokas Klárát: a Tiszaföldváron szolgáló váci megyés pap Árpádházi Szent Erzsébet munkásságát méltatta a szegényeket s elesetteket derűsen istápoló katolikus szent születésének 800. évfordulóján (2007. február), míg a nemzetközi ismertségű zenepedagógus szakmai életútjának hozamából nyújtott át egy csokorra valót; tapasztalatait másnap megosztotta a Hétfégy Magyar Iskola tanárnőivel és növendékeivel is (2007. március).

Említettük, hogy az MMI és a KMÉM együttműködésének a szálait Borbándi Gyula 2004. évi 85. születésnapjának megünneplésével fűztük a korábbiaknál is szorosabbra. Borbándit 90. születésnapján is felköszöntöttük egy tiszteletére megrendelt előadással, amely természetesen az *emigráció küldetéséről* szólt (Pomogáts Béla, 2009. szeptember). Intézményeink régi barátja egy évvel később Budapestre költözött, az általa megtestesített küldetés eszmeisége azonban velünk marad. Értelmezett arany szabálya szerint magyar ügyért Magyarország nyugati határain kívül is illendő dolgoznunk, ha munkánkra van igény. Márpedig attól, hogy a politikai emigráció a maga nemében betöltötte hivatását, a szórvány anyanyelvi kultúrája nem vesztette el létjogosultságát, hanem tovább él, amíg hordozói társadalmi keretben is megélik. És amíg „értő és érdeklődő közönség”-ként viszonyulnak olyan nehéz témához is, mint amilyen a mai magyar kormányzati kultúrpolitika. A megjelentek jellemzését L. Simon László tollából idézzük, aki „Kultúra a politikában. Aktuális magyarországi helyzetkép” című, 2012. júniusi előadása után még ezt jegyezte be vendégkönyvünkbe: *„Mindig izgalmas kihívás, mikor a diaszpóra magyarságának valamelyik értékes közössége előtt beszélhetek kultúránk és kultúrpolitikánk állapotáról.”* A szervezőknek pedig biztató megtiszteltetés, ha – mint ebben az esetben történt – magyarországi politikai államtitkári kinevezésének a másnapján Münchenbe utazik, hogy eleget tegyen a hónapokkal korábban elfogadott meghívásunknak.

Idei utolsó nyári estünkön Csaba László közgazdász professzor a kultúrpolitikaiknál talán még súlyosabb kérdéseket taglalt (2012. július). Erre az alkalomra Magyarország Müncheni

Főkonzulátusával és a Bajor-Magyar Fórummal négytagúvá bővült a rendezőség. Ez újabb biztató jel. Mi tagadás: programjaink nemcsak a maguk témájával, hanem rendszerint azzal a kérdéssel is szembesítenek, hogy érdemes-e folytatnunk müncheni magyar nyelvű előadássorozatunkat? Igen, érdemes, jelzi vendégkönyvünk a 2008. májusi bejegyzéssel is, amellyel Harmatta János szakorvos a „100 éves a magyar pszichoanalízis” című előadását követő eszmecsereét értékelte: „Kedvem lenne hallgatóként is résztvenni ebben a körben.” Ha mégis kételyeink támadnának, bizonyára jó ideig ellenszerként hat majd a 2012. márciusában több mint száz főnyi hallgatóság előtt rendezett műsorunk emléke, Böjte Csaba ferences rendi szerzetesnek köszönhetően, aki másnap meglátogatta a Hétvégi Magyar Iskolát is. A kézről kézre járó kosarakban a korábbi esteken kapott adományokat messze meghaladó összeg gyűlt össze, amelyet Csaba testvér erdélyi gyermeknevelési céljainak a támogatására ajánlottunk fel.